

שיש כחלן סכנה גדולה, וכן מוכח מהא דסבריה רבנן למיקטליה ואם היו יודעים שהוא הלשין עליהם דמרדו יהודאי והקרנן הוא הבחינה א"כ בודאי שיחקור הקיסר על קיום השליחות ויתבע את דמו של בר קמנא, והא דסבריה רבנן למיקטליה דזה ידעו שהוא מחפש עילה להלך ולהנקם מהם ומסתובב בבית המלכות, ודינו כרודף את הרבים וכאמור בשו"ע חו"מ סימן שפ"ח סעיף י"ב. [איכרא דהדבר מחודש טובא לומר שמשום אימת מלכות

לחודא גם במקום דל"ה פקו"נ מותרים לעבור בלאו, ולעיל בסימן כ"ג אות ו' פירשנו דהגידון דהמג"א הוא אם אימת מלכות הוה בכלל פקו"נ או דחשיבא חשש רחוק דעמידות ול"ה בכלל הימרא דפקו"נ, ומש"כ המשנ"ב דהאחרונים "מפקפקים על זה" משום דסברי דהתם בגיטין היה חשש ממש דפקו"נ אבל אימת מלכות בעלמא לא חשיבא כפקו"נ, - וכן כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א "דהמחלוקת בחשש רחוק".]

סימן נח

בגדר חיוב דהמעוברת לעשות ולדאוג כדי ליתן החיים לעובר

משום עינוי דינה, והיינו דכיון שיש לאשה צער להמחין לכן שריין להרוג העובר, - הדבר תמוה דהיאך אפשר להמיר דבר זה ולהרוג לעובר משום צער האשה דענוי הדין, ועוד דדבר פשוט ומוסכם בכל הפוסקים שאשה המעוברת בעובר חולה שלא יאריך ימים, ובשנים אלו שיחיה יהא מכאוב וחולי הן לעובר והן לאמו לטפל בו יום ולילה ולהמיר ביקוריו, מ"מ אסור להפילו, ובודאי שנצטרך האם גדול לאין ערוך מצער דענוי הדין ביוצאת ליהרג, - ואריך לומר דרק במקום שהאשה לוקחת סמי מרפא עבור צורך גופה וממילא עי"ז ימות העובר שריין, אבל כשהמטרה להרוג לעובר מיתסר, כי יסוד ההיתר שמותר לאשה לדאוג לגופה גם ע"ח העובר, וביוצאת ליהרג עיקר הדבר שסוקלים אותה והעובר מת ממילא, ומאחר שכן שכל"ה העובר ימות שוב שריין להכות על בטנה ולהורגו קודם כדי שלא תחנוול, - אבל כאמור לענ"ד כל זאת הוא חימה גדולה.

ד) וביארר הר"ן הוא כלהלן, דהנה בסוגיין בערכין אמריין דסוקלים לאם עם העובר דגופא היא, ובהמשך הגמרא שם ילפיין לה מקרא דומתו גם שניהם, והיינו דכיון שהאשה חייבת סקילה גם העובר נסקל עימה כיון שעמה הוא חלק מגופה, ואמנם אין על העובר מצד עצמו חיוב מיתה ולכן אם נולד לא הורגים אותו וכדכתב שם הר"ן, אולם סו"ס עמה שהוא חלק מאמו נסקל עימה, וכן מבואר בתוס' בסנהדרין פ"ב ד"ה עובר בסוף דבריהם], ומה שהוסיף הר"ן דלא ממחניין לעובר משום "ענוי הדין", היינו דהוקשה לר"ן דהן אמנם דומות להרוג לעובר עם אמו מקרא דומתו גם שניהם, אולם מ"מ אין על העובר מצד עצמו חיוב מיתה, וא"כ מ"ט לא נמתין עד שתלד, ולמה נאצד נפש מישראל כשאנו יכולים להחיותו, ולכן הוסיף הר"ן שיש בזה ענוי דינה, וזה הדין בכל חייבי מיתות שהורגים אותם באותו היום ולא ממחנינים למחר, וכיון שהעובר עמה מגוף דאשה נהרג עימה, וכדכתיב בקרא ומתו שם שניהם. וולהלן אות

א) כתב בספר חורת היולדת פרק ס': מעוברת שיש לה עקב מחלה כאבים חזקים ובלקחת המרופות עלול העובר להנזק דיתכן דמותר לה לקחתן, דהר"ן בפ"ג דחולין [בדף יט, א] מדפי הרי"ף] כתב שאפילו אם נאמר עובר לאו ירך אמו מ"מ א"ש הא דחנן בערכין ז, א דאשה היוצאת ליהרג אין ממחנינים לה עד שתלד, דמאחר שהיא מחויבת מיתה אין מענין את דינה ולולד כיון שלא יאכל לאויר העולם לא חיישינן, וביארר הדברים דמאחר שהעובר יונק חייו מאמו, ובלי שהיא נוחתת לו חיים אין לו חיים משלו, אינה חייבת לסבול כדי ליתן לו חיים, כך שמענו מהגר"ש אלישיב שליט"א, א"כ צענינו שהאם סובלת מכאבים חזקים, מותר לה ליעול את המרופות ואינה צריכה להתחשב בעובר, וכן שנינו בשו"ע אבהע"ז סימן פ' סעיף י"ב דמעוברת שמתאוה למאכל העלול להזיק לעובר י"א שמותר לה לאוכלו ואינה חייבת לחוש לו, ובפרט שכאבים חזקים יכולים להיות סכנת נפשות, עכ"ל חורת היולדת, - והנה לא הגעתי לידי מידה זאת להשיג על הדברים, אבל חורה היא ולא אמנע מלכתוב ולצאר דלענ"ד פסק זה הינו תמוה עד מאד, וכדיבאר לפנינו.

ב) מה שכתב דכיון שהולד יונק חייו מאמו לכן אינה חייבת לסבול כדי ליתן לו חיים, - הנה באופן שנוטלת האם מרופות להרגעת כאביה ועי"ז ימות העובר הרי יש כאן רציחה על העובר, ונקטו כל הפוסקים דהוזהרו מה"מ שלא להרוג לעוברים, וגרמא דהריגה נמי מיתסר, וא"כ מאי מהני הסברא שהעובר יונק חייו מאמו, וכי משום כך ניקום ונימא דשרי רחמנא להרוג לפני בטנה, והרי בודאי שאם תעשה זאת ללא צורך שיש בזה איסור כמו לכל אדם דעלמא, וא"כ מה מוסיף ומה מועיל בזה שסובלת כאבים, סו"ס הרי הזהירה חורה על הריגת עוברים וגם עובר ידיה הוה בכלל.

ג) ומזה שהביא ראיה לזה מדברי הר"ן בחולין דהורגים לאשה המעוברת שנחייבה מיתת צ"ד ולא חיישינן לעובר

הגר"ח], ועפר אני תחת כפות רגליהם לכל מ"מ תורה היא, ולענ"ד דבריהם תמוהים עד מאד, - ולחומר הנושא שלחמי פליאחנו לרבנו הגר"ח קניבסקי שליט"א היאך יתכן דבר שמה דמשום שהאשה מתאווה ומנטערת לאכול דבר מסוים יהא מותר לה לגרום לרציחת העובר, ואין הדבר דומה כלל לדין השו"ע במינקת, - והשיב לי רבנו: זה באמת נ"ע. [והדפסנו השאילה במלואה בקובץ תשובות הגר"ח אות ע"ב, ומכל עשרות השאלות ששאלנו שם, זה המקום היחיד שענה רבנו שהדבר באמת נ"ע!].

(ז) ויש לעיין באשה מעוברת שהעובר חולה אם חייבת האשה ליקח תרופות או לעבור טיפולים כדי לקיים העובר, דאפשר דקרא דלא תעמוד על דם רעך שנטונו להזיל לחצירו הטובע בנהר לא נאמר רק צילוד אבל עובר לא מיקרי דם "רעך", ולא נטונו בעובר אלא באיסור רציחה שלא להורגו, אבל ליכא חיוב להחיותו, והנה נחלקו קמאי אם מותר לחלל שבת משום פקו"נ דעובר כיון דל"ה בכלל נפש, והב"ג ס"ל דמחלין משום חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, והיינו דפקו"נ דעובר דוחה לאיסורים ומותר לחלל שבת, אולם מ"מ יש לומר שאין חיוב לערום ולהזילו, דקרא דלא תעמוד על דם רעך לא שייכא רק צילוד, [וכדנבאר לעיל בסימן א' דהיתר לחלל שבת שייכא גם באופן שאין חיוב להחיות, וכדאשכחנא בצליהו שנטמא להחיות לבן האלמנה משום פקו"נ, הגם שבדאי שאין חיוב להחיות מתים], ולפ"ז אם העובר הולך למות האשה אינה מחויבת לעשות נחוח כדי להזילו וגם במקום שאין בזה סכנה דהאס, [אלא רק ממידת ועשית הטוב והישר להיות אדם טוב ומטיב, וכ"ש שלא להתאכזר על פרי בטנה, שהוא כנגד מידת ההטבה שברא הקב"ה בעולם שרחמי האם על בניה גם במקום שקובלת האם, אבל בזה הדבר חלוי במידת הסבל דהאשה, וגם חלוי בצריאות העובר כשיגדיל, ואכמ"ל בזה], ובאמת שיש לדון אם חייב אדם לעבור נחוח כדי להזיל לחצירו, די"ל דלא מרבינן מקרא דלא תעמוד על דם רעך, אלא שצריך להוציא ממונו להזיל לחצירו, אבל לא חייב להצטער טובא ולעבור נחוח וכיוצא, והארכנו בזה בסימן נ"ה, וא"כ ה"ה די"ל דאין האשה חייבת לעבור נחוח לצורך הצלת העובר. וראיתי בספר נשמת אברהם ח"ה או"ח סימן ש"ל סעיף א' שהביא משמיה דמרן הגריש"א שליט"א דחייבת האשה לעבור נחוח להזיל העובר משום דנכלל זאת בשעבוד האשה לבעלה [ועיי"ש שהגרש"ז אויערבך זצ"ל פליג עליה], ומ"מ נפקמ"נ בדברינו באופן שהבעל מסכים שיעשו כרצון האשה ומוחל על שעבודה אליו, וכן הוא סתמא דמילתא שאין האדם כופה רצונו על אשתו לעבור נחוח שלא לדעתה.

(ח) אמנם יש לדון דאם כדי להזיל לעובר צריכים להוציא דרך דופן חייבת האשה בזה, דאל"ה הרי היא כרודפת על נפש העובר, שמונעת ממנו הצלתו, וכמו שאם אדם יושב

ט' נחבאר דעינא דענוי הדין היינו דמה"ט כן הוה עיקר ההלכה דחייבי מיתות בית דין צריכים להמיתם צו ביום וגם במקום דליכא בזה צער דענוי הדין].

(ה) ומהו שהביא בתורת היולדת מדינא דהשו"ע באופן העור דיי"א שמוותר לאשה לאכול דברים שמתאווה הגם שעי"ז ימות העובר, הנה בשו"ע שם לא מייירי במעוברת כי אם במינקת, ובחלקת מחוקק שם תמה על הנהו י"א היאך יתכן דמשום צער דהאשה נגרום סכנה לולד, ובבית שמואל ביאר דלער דידה קודם לחיי החינוק וכדאשכחן במסכת נדרים דס"ל לרבי יוסי דכביסה דידה קודם להלל אחרים, עיי"ש בבית שמואל, - והיינו דמה"ט מותר לאשה לאכול דברים שעי"ז לא תוכל להניק לחינוק וימות, ואינה עוברת בזה משום לא תעמוד על דם רעך, דמקרא דלא תעמוד על דם רעך רק נחייבנו להוציא ממון להצלת חצירו [עיין בסנהדרין עג, א], אבל לא חייבים לסבול צער כדי להזיל חצירו, ועיין לעיל בסימן נ"ה שהארכנו בזה, אבל באופן שהיא מעוברת ואוכלת דברים שמזיקים והורגים לחינוק הרי הנידון בזה משום איסור דהריגת עוברים, ואין שום היתר להרוג לעובר משום צער דידה, [והנה בתורת היולדת כתב דשנינו בשו"ע שמוותר ל"מעוברת" לאכול דברים שמזיקים לעובר, - אכן זה אינו נמצא בשו"ע כי השו"ע מייירי במינקת, וחילוק רב ביניהם, וכמשנ"ת] וגם בעיקר דברי הבית שמואל דלער דידה קודם להלל חצירו כבר קהו בזה טובא, עיי"ש בבאר היטב ובשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סימן קמ"ה, ובדאי שתמוה טובא לומר דמשום שהאשה יש לה תאוה לאכול תהא פטורה מלהחיות לחינוק שלא ימות, ובלא"ה הדבר מפליא שחיה כזאת בישראל שתאכזר אשה לפרי בטנה משום תאוה האכילה.

(ו) ויעיין באחיעזר ח"ג סימן ט"ז שביאר לדברי השו"ע במינקת שבאמת הגם שחפסיק להניק אין סכנה לולד כי הבעל חייב למצוא אוכלים שיחיו לחינוק, [וכאמור בסוגיא ציבמות מב, ב ממסמקא צביצים וחלב], אלא שהבעל רוצה לעכב לאשה מלאכול דברים המזיקים לולד כדי שתוכל להמשיך ולהניק ולא יצטרך להוציא ממון ולחפש דרך אחרת להחיות לחינוק, ובה אמרין דאמנם האשה משועבדת לבעלה להניק לולד אבל במקום צער דידה אינה חייבת בזה, וע"כ שהבעל יצטרך לדאוג לאופן אחר להחיות לחינוק [ודברי האחיעזר מאד מחשיבים בזהו הילכתא, כמבואר למעין], והרבה יש להאריך בזה, ואכ"מ, אבל בכל אופן אין מהחם שום סמך שמוותר למעוברת ליקח תרופה או מאכל שמזיק לעובר, וכמשנ"ת. ויעיין להלן בעמוד רס"ה שהבאנו למכתב מהגר"י זילברשטיין שליט"א שהחזיק וביאר לדבריו, והוסיף דאמנם אין מהשו"ע ראיה דמותר למעוברת לאכול דבר שמזיק לעובר, אולם כן משמע בשו"ת הדברי חיים, והראוי שכן גם מפורש בהגהות המהרי"מ על ביאור הגר"א [מהגאון יעקב משה מסלאנים נד

צפתח היות ולא נותן להכנס להציל למסוכן שבצית דחשיב כרודף, [והגם שאין האשה עושה מעשה וגם לא מתכוונת להבי מ"מ חשיבא כרודף, דכל שגופו מעכב הצלה דחזירו הרי הוא כרודף, וכדנחבאר בזה בסיומן מ"ו אות ט"ו], ויעוין בספר נחל אשכול הלכות מילה אות ח' דבישבה על משבר ומחה דמקרקעין את כריסה להוציא העובר ולא חיישין לניוולה, משום דהוה כרודף שסוגרת הדלת בפני העובר ומונעת הצלתו, - והגם דהרודף אחר העובר י"ל שאין דינו כרודף, עיין במנ"ח מנחה רנ"ו אות ו', מ"מ אחתי יש לעובר זכות לחיות ולהיות ניצל, וחייבת האשה להרשות לנחמה כדי שיוכלו להציל העובר, ואין לה זכות לנעול בפניו הדלת ועי"ו ימות, אכן במקום שעי"ו תסתכן האם בזה חייה קודמין, [ובודאי שדנו בזה הפוסקים ואין בדברינו כי אם להעיר בסברה דמילתא].

* * *

ט) הבאנו לעיל למחניחין דערכין, ואם באשה שחייבת סקילה שאין ממחינים לה עד שתלד, ומבואר שם בחוס' בערכין, ואם שהוא משום עינוי הדין, וכן כתב הר"ן בחולין, - ויש לעיין דלפ"ו לכאורה אם האשה אומרת שרצונה שימחינו לה עד שתלד עבדין כן, ומ"ט סתמה המשנה "שאלין ממחינין" ולא מני שזריכים לשאל האשה מה רצונה, דמסתברא שפעמים רבות מעדיף האשה להמחין עד שתלד, וזלח דנימא דאין מתחשבין בזה בדעת האשה, דגמירי חז"ל דמשום עינוי הדין כך הוה עיקר ההלכה דהורגין לאלתר לחייב מיתה, וגם במקום שמבקש החייב שימחינו ימים מספר אין שומעין לו, וכן כתב לי רבנו הגר"ח קנצסקי שליט"א "עיניו הדין אסור אפילו במסכים", - ויעוין בב"ק לא, דשור שנגמר דינו למיתה סוקלין אותו לאלתר ולא מעניין לדיניה, והיינו משום דכמיחת הבעלים כך מיחת השור, והגם דשור ל"ש הסבירא דענוי הדין מ"מ כן הוא ההלכה דגם במקום דל"ש טעמא דמילתא אמרינן דדין השור כדין הבעלים, עיי"ש בים של שלמה סימן ל"ו, והנה אי נימא דכמיחת הבעלים אם הם רוצים להשהות מיחתם עבדין כן, א"כ נמצא דליכא הלכה להרוג הבעלים לאלתר, ושוב ל"ש בזה כך מיחת השור, [ואינו דומה לשור טריפה שהביא שם היש"ש"ל, דהתם בבעלים טריפה ל"ש חיוב סקילה ושפיר אמרינן דגם בשור הוה כן], ומשמע כאמור דמשום סבירא דענוי הדין גמירי חז"ל דכן הוה ההלכה דזריכים להרוג הבעלים לאלתר בכל גוונא גם במקום דליכא לטעמא דענוי הדין, וגם אם הבעלים לאחר שנגמר הדין יצאו מדעתם ונשתגעו מ"מ חייבים להורגם לאלתר, ושפיר כתב ביש"ש"ל דגם בשור הוה כן. [ועיין בדבר אברהם ח"צ סימן ל"ד אות ב' שהאריך בענינא ד"ענוי הדין" והרבה יש לדון בדבריו, ואכ"מ].

והנה אי נימא שעל עובר לא מזהירים משום לא תעמוד על דם רעך, א"כ במקום שהעובר הולך למוות יכולים הרופאים להצילו אבל עולה דבר זה ממון אין חייבים בהכי, [כשאין בזה נפקמ"נ מצד סכנה דהאס], דהרי החיוב להוציא ממון להציל חזירו הוא מקרא דלא תעמוד על דם רעך, ויעוין בקובץ הערות סימן מ"ח אות ט"ו דכתב דאין חיוב להציל עובר דל"ה נפש, ומ"מ פקו"נ דעובר דומה שבת, דהיתרא דחלול שבת לא תליא בחיובא דלהציל, אולם באגר"מ חו"מ ח"צ סימן ס"ט אות א' ס"ל לדבר פשוט שאין היתר לחלל שבת אלא במקום שיש מצוה להציל, וע"כ דחייבים להציל לעובר, וכן נקטו במנחת שלמה ח"ג סימן ק"ג אות ד' דגם על עובר איכא חיובא דלא תעמוד על דם רעך וחיוב למיטרה ולאגורי פועלים להצילו, שהרי מחללים עליו שבת.

י) עוד יש לעיין בעובר שכלו לו חדשיו מ"ט לא נחייב לקרוע את כריסה ולהוציאו, שהרי הולד מצד עצמו אינו מחויב סקילה, וכדכתבו החוס' והר"ן דהא דאין ממחינים לה עד שתלד היינו משום ענוי הדין, [וקרא ד"מחו גם שניהם" היינו שמוחר להרוג לעובר אגב האשה, אולם מ"מ אין חיוב על העובר שיהרג], אכן כשם שאין חייבת האשה להמחין עד שתלד משום ענוי הדין, ה"נ דאינה חייבת לסבול הצער של קריעת כריסה, מאחר שמעיקר דינא נסקל הולד עימה, ואם רוצה האשה שיוציאו לעובר לכאורה עבדין הכי, עוד יש לעיין דהנה מבואר בגמ' בסנהדרין דענוי הדין היינו רק לאחר גמר הדין ולפ"ו באשה המעוברת הוה לן למימר דלא יתחילו בדין ידיה עד שתלד, ולמה לנו לגרום להרוג לעובר כשאנו יכולים להצילו, ולפ"ו כל האי הילכתא דאשה המעוברת שיוצאת ליהרג היינו כשללא היינו יודעים שהיא מעוברת, וזה כמובן דוחק, ועוד שהרי המשנה מדברת גם בסוף הריונה ובישבה על משבר, ומ"ט פסקו את דינה במצב זה, ולא המחינו עד שתלד, ומשמע דגם באופן שיודעים שהיא מעוברת גומרין את דינה, וז"ע מ"ט לא נמחין עד שתלד, וזה ל"ש מה שכתבו החוס' והר"ן דהוא משום ענוי הדין, דכל זאת הוה רק לאחר גמר דין [וכמבואר בגמ' בסנהדרין שהביאו החוס' בסוגיין דערכין], ויעוין בשמ"ק שם בערכין אות ה' דכתב משמיה דהרא"ש דהאי קרא דמחו גם שניהם היינו לאחר שנגמר דינה למיתה "דקודם גמר דין למה נפסיד ממון הבעל כיון דאפשר לשהוי וליכא עינוי הדין", - משמע דבאמת אין דנים אשה מעוברת אלא ממחינין לה עד שתלד, ולא הנתי א"כ היאך מני במשנה דאין ממחינים לה, והיאך גמרו לדין דהמעוברת, וז"ע.